

Research Paper

The Mediating Role of Humility on the Relationship Between Social Capital and Resilience Among Teachers

Toraj Hassanzadeh Samarin^{1*}, Maryam Azhdari² & Somayeh Saebnia³

1. Associate Professor, Department of Public Administration, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.
2. M.A. Graduate in Public Administration, Payame Noor University, Rasht, Iran.
3. Ph.D. Candidate in Public Administration, Ardabil Branch, Islamic Azad University, Ardabil, Iran.

Citation: Hassanzadeh Samarin, T., Azhdari, M. & Saebnia, S. (2026). [The Mediating Role of Humility on the Relationship Between Social Capital and Resilience Among Teachers (Persian)]. *Journal of School Psychology and Institutions*, 14(4):1-13. <https://doi.org/10.22098/jsp.2026.15665.5929>

[10.22098/jsp.2026.15665.5929](https://doi.org/10.22098/jsp.2026.15665.5929)

Extended Abstract

1. Introduction

The outbreak of the COVID-19 pandemic created unprecedented challenges for educational systems worldwide. School closures, transition to online learning, and the uncertainty surrounding the pandemic significantly affected teachers' professional and psychological well-being. Teachers had to rapidly adapt to virtual teaching environments while coping with technological limitations, changes in instructional strategies, and concerns about health and job performance. These circumstances increased stress, anxiety, and psychological pressure among educators (Li et al., 2020). In such conditions, psychological and social resources play a crucial role in helping individuals cope with crisis situations. One of the important social resources is social capital, which refers to the networks, norms, trust, and social relationships that facilitate cooperation and collective action (Putnam, 2000). Social capital strengthens interpersonal connections, enhances mutual support, and promotes collaborative behavior among individuals and groups. Previous studies suggest that higher levels of social capital can help individuals better manage crises and recover from adverse situations (Makridis & Wu, 2021). Another important psychological construct related to coping with stress and adversity is resilience. Resilience refers to the ability of individuals to adapt successfully to challenging life circumstances, overcome stress, and maintain psychological balance in difficult conditions (Connor & Davidson, 2003). In educational contexts,

resilience enables teachers to maintain motivation, adapt to changes, and effectively manage professional challenges. In recent years, humility has also attracted increasing attention in positive psychology. Humility refers to an accurate and balanced perception of one's strengths and weaknesses without exaggerating personal achievements or diminishing others (Peterson & Seligman, 2004). Humble individuals tend to engage in constructive interpersonal interactions, show empathy toward others, and maintain healthy social relationships (Davis et al., 2010). These characteristics may facilitate collaboration, strengthen trust, and improve social relationships.

Given the stressful conditions created by the COVID-19 pandemic, teachers faced significant psychological and professional challenges. Therefore, examining factors that enhance teachers' resilience is of particular importance. Social capital may strengthen resilience by fostering supportive social networks, trust, and cooperation. Moreover, humility may play a mediating role in this relationship by promoting positive interpersonal interactions and adaptive coping behaviors. Accordingly, the present study aimed to examine the relationship between social capital and teachers' resilience and to investigate the mediating role of humility in this relationship among teachers in Kosar County during the COVID-19 pandemic.

2. Materials and Methods

This study was applied in terms of purpose and employed a descriptive-correlational design using structural equation modeling (SEM). The statistical population consisted of all teachers working in schools in Kosar County during the 2021–2022 academic year (N = 319).

*Corresponding Author:

Toraj Hassanzadeh Samarin

Address: Department of Public Administration, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

Tel: +98 (914) 7022947

E-mail: hasanzadeh@uma.ac.ir

Using stratified random sampling based on the Krejcie and Morgan table, a sample of 175 teachers was selected. Data were collected using four questionnaires: a demographic questionnaire, a social capital questionnaire developed by Farahani et al. (2014) with 33 items, the Connor–Davidson Resilience Scale (Connor & Davidson, 2003) consisting of 25 items, and the Humility Questionnaire developed by Heratian et al. (2013) with 23 items. All questionnaires used a five-point Likert scale ranging from strongly disagree to strongly agree. To evaluate the measurement model, convergent and discriminant validity were examined using the Average Variance Extracted (AVE) and the Fornell–Larcker criterion (Fornell & Larcker, 1981). Reliability was assessed through Cronbach’s alpha and Composite Reliability (CR). Data analysis was conducted in two stages: descriptive statistics

were analyzed using SPSS version 18, while inferential analyses including structural equation modeling were performed using Smart PLS version 2.

3. Results

The measurement model demonstrated satisfactory reliability and validity. All factor loadings exceeded the recommended threshold, and the values of AVE for social capital (0.756), resilience (0.506), and humility (0.866) confirmed convergent validity. Cronbach’s alpha and composite reliability values were above the acceptable threshold of 0.70, indicating adequate internal consistency. The structural model was evaluated using path coefficients, t-values, and the coefficient of determination (R^2). Results indicated that all hypothesized relationships were statistically significant.

Table 1. Structural Path Coefficients and Hypothesis Testing

Path	β	t-value	Significance	Result
Social Capital → Resilience	0.622	10.813	$p < 0.01$	Supported
Social Capital → Humility	0.714	21.595	$p < 0.01$	Supported
Humility → Resilience	0.209	3.099	$p < 0.01$	Supported

The coefficient of determination indicated that social capital explained a substantial proportion of variance in humility and resilience. The predictive relevance (Q^2) values also demonstrated that the model had acceptable predictive power. Furthermore, the overall model fit assessed using the Goodness of Fit (GOF) index yielded a value of 0.341, indicating an acceptable level of model fit. To examine the mediating role of humility, Sobel, Aroian, and Goodman tests were conducted. The results confirmed that humility significantly mediated the relationship between social capital and resilience, indicating that part of the effect of social capital on resilience occurs indirectly through increased humility.

4. Discussion and Conclusion

The results of this study indicate that social capital plays a significant role in enhancing teachers’ resilience during crisis situations such as the COVID-19 pandemic. Social relationships based on trust, cooperation, and mutual support provide individuals with psychological and emotional resources that help them cope with stressful circumstances. The positive relationship between social capital and humility suggests that supportive social environments encourage individuals to develop respectful and cooperative attitudes toward others. Humility promotes empathy, mutual understanding, and collaborative behavior, which are essential components of effective social interactions. Furthermore, the findings demonstrate that humility contributes positively to resilience. Individuals who exhibit humility are more likely to accept their limitations, learn from experiences, and maintain constructive relationships with others, all of which contribute to better coping strategies and psychological adaptation. The mediating role of humility indicates that social capital enhances resilience not only directly but also indirectly by fostering humility among teachers. In other words, social networks and trustful relationships may promote humble attitudes, which in turn strengthen

individuals’ ability to cope with stress and adversity.

These findings are consistent with previous research highlighting the importance of social and psychological resources in enhancing resilience during crises (Aldrich & Meyer, 2015; Makridis & Wu, 2021). The results also align with studies emphasizing the role of positive psychological traits such as humility in improving well-being and adaptive functioning (Davis et al., 2010). The findings of this study emphasize the importance of strengthening social capital and promoting humility to enhance teachers’ resilience in times of crisis. Educational policymakers and school administrators should develop strategies to foster collaboration, trust, and supportive relationships among teachers. By strengthening these social and psychological resources, educational systems can better support teachers in coping with challenging situations and maintaining their professional effectiveness during crises such as pandemics.

5. Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

All ethical principles were considered in this article. The participants were informed about the purpose of the research and its implementation stages. They were also assured about the confidentiality of their information and were free to leave the study whenever they wished, and if desired, the research results would be available to them.

Funding

This research did not receive any grant from funding agencies in the public, commercial, or non-profit sectors.

Authors' contributions

Authors have participated in the design, implementation and writing of all sections of the present study.

Conflicts of interest

The authors declare no conflict of interest.

مقاله پژوهشی

نقش میانجی تواضع بر رابطه بین سرمایه اجتماعی و تاب آوری در بین دبیران آموزش و پرورش

تورج حسن زاده ثمرین*^۱، مریم اژدری^۲ و سمیه صائب نیا^۳

۱. دانشیار، گروه مدیریت دولتی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

۲. دانش آموخته کارشناسی ارشد مدیریت دولتی، دانشگاه پیام نور، رشت، ایران.

۳. دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران.

Use your device to scan
and read article online

استاددهی: حسن زاده ثمرین، ت. اژدری، م. و صائب نیا، س. (۱۴۰۴). نقش میانجی تواضع بر رابطه بین سرمایه اجتماعی و تاب آوری در بین دبیران آموزش و پرورش. فصلنامه روانشناسی مدرسه و آموزشگاه، ۱۴(۴): ۱۳-۰۱. <https://doi.org/10.22098/jsp.2026.15665.5929>

doi 10.22098/jsp.2026.15665.5929

اطلاعات مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۲۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۱/۱۴

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۲/۲۵

چکیده

هدف: هدف این مطالعه بررسی نقش سرمایه اجتماعی در تاب آوری با نقش میانجی تواضع در بین دبیران شهرستان کوثر در دوره همه گیری ویروس کرونا بود.

روش ها: این تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر روش اجرا، همبستگی، توصیفی و براساس تحلیل معادلات ساختاری انجام شد. جامعه آماری شامل معلمان شهرستان کوثر بود. نمونه گیری به صورت نسبتاً تصادفی طبقه ای و براساس جدول کرجسی-مورگان صورت گرفت. حجم نمونه ۱۷۵ نفر از بین ۳۱۹ معلم انتخاب شدند. داده ها با استفاده از پرسشنامه استاندارد جمع آوری شد. تحلیل داده ها با استفاده از آمار توصیفی و آمار استنباطی (بار عاملی، ضریب رگرسیون، آزمون سوبل) توسط نرم افزارهای SPSS 18 و Smart PLS 2 انجام گرفت.

یافته ها: نتایج نشان داد که بین سرمایه اجتماعی و تاب آوری رابطه مثبت و معناداری وجود دارد ($t=10/813$; $\beta=0/622$). همچنین سرمایه اجتماعی با تواضع رابطه معنادار داشت ($t=21/255$; $\beta=0/714$) و تواضع نیز تأثیر مثبتی بر تاب آوری داشت ($t=3/099$; $\beta=0/209$). افزون بر این، تواضع نقش میانجی بین سرمایه اجتماعی و تاب آوری را ایفا می کند.

نتیجه گیری: در جوامع مدرن، با وجود نهادهای مدنی جدید و رشد سرمایه اجتماعی، تحت سیطره نظام های اقتصادی و سیاسی، زندگی انسانی تا حدی سرد و بی روح شده و کنش های ارتباطی بیشتر تابع کنش های ابزاری است. با توجه به شیوع گسترده کرونا و افزایش اضطراب معلمان و تأثیرات مخرب آن در ابعاد مختلف زندگی، پیشنهاد می شود برنامه ها و تصمیماتی برای ارتقاء سرمایه اجتماعی، تاب آوری و تواضع معلمان تدوین و اجرا شود.

کلیدواژه ها:

سرمایه اجتماعی، تواضع، تاب آوری، کرونا، معلمان

مقدمه

فرصت های آموزشی و کاهش عملکرد تحصیلی دانش آموزان منجر شده است. حتی دانش آموزانی که امکانات لازم برای حضور در کلاس های آنلاین را دارند، این روش آموزش را نسبت به آموزش حضوری، استرس زاتر می دانند. در کلاس های حضوری، مشارکت و حمایت همکلاسی ها موجب کاهش استرس می شود، در حالی که در آموزش آنلاین این حمایت به حداقل می رسد (کانورا، ۲۰۲۱). همچنین، نقش

شیوع ویروس کرونا و تعطیلی مدارس، چالش های گسترده ای را در حوزه آموزش کودکان و نوجوانان ایجاد کرده است. برگزاری کلاس های درس به صورت آنلاین در دوران قرنطینه اگرچه به عنوان راهکاری اجتناب ناپذیر مطرح بود، اما با مشکلات متعددی همراه بود؛ از جمله دسترسی ناکافی برخی دانش آموزان به اینترنت، کاهش زمان آموزش، و کیفیت نامطلوب خدمات آموزشی مجازی که به نابرابری در بهره مندی از

I. Conover

* نویسنده مسئول:

تورج حسن زاده ثمرین

نشانی: گروه مدیریت دولتی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

تلفن: ۷۰۲۲۹۴۷ (۹۱۴) ۰۹۸

پست الکترونیکی: hasanzadeh@uma.ac.ir

روابط پایدار و نهادینه شده می‌داند که اعضا را از پشتیبانی سرمایه اجتماعی بهره‌مند می‌سازد. فوکویاما^{۱۱} (۲۰۰۱) سرمایه اجتماعی را نوعی هنجار غیررسمی می‌شناسد که همکاری بین افراد را ترویج می‌کند. طبقه‌بندی‌های مختلفی در ادبیات موجود برای سرمایه اجتماعی مطرح شده‌اند که ابعاد ساختاری، ارتباطی و شناختی را در بر می‌گیرند (دبانی و همکاران، ۱۳۹۱).

در کنار عوامل اجتماعی، ویژگی‌های شخصیتی نیز در شکل‌گیری تاب‌آوری نقش دارند. یکی از این ویژگی‌ها «تواضع» است که در چارچوب روان‌شناسی مثبت‌گرا به عنوان فضیلتی اخلاقی و رشدیافته تعریف می‌شود (دیویس و همکاران^{۱۲}، ۲۰۱۰). پیترسون و سلینگمن (۲۰۰۴) تواضع را اشتیاقی غیردفاعی برای شناخت دقیق نقاط قوت و ضعف خود تعریف کرده‌اند؛ افرادی که تواضع دارند، بدون تعمد اطلاعات را تحریف نمی‌کنند و نیازی به بزرگ‌نمایی خود یا تحقیر دیگران ندارند. این ویژگی، پایه‌گذار روابط انسانی سالم و فضیلت اخلاقی است که به رفتارهای مهربانانه و ایثارگرانه منجر می‌شود (ویزبا، ۲۰۰۸). همچنین، تواضع را به عنوان جهت‌گیری توسعه‌ای و ارزیابی صحیح و واقع‌بینانه از خود همراه با پذیرش توانمندی‌ها و محدودیت‌های فردی تعریف شده است (اوتز^{۱۳}، ۲۰۰۹؛ نیلسون^{۱۴} و همکاران، ۲۰۱۰). تحقیقات نشان داده‌اند که تواضع می‌تواند خلاقیت رهبران را در دوران کرونا افزایش دهد و در مقابله با این بیماری نقش موثری ایفا کند (محمدی فاتح، ۱۴۰۲؛ عسگر، ۲۰۲۲).

در دوران همه‌گیری کرونا، معلمان به عنوان افرادی که نقش کلیدی در آموزش دارند، در معرض استرس و اضطراب شدید ناشی از تغییرات ناگهانی در مدرسه و روش آموزش قرار گرفته‌اند (لی^{۱۵} و همکاران، ۲۰۲۰). این اضطراب به دلیل نگرانی از ابتلا به بیماری، تأخیر در آموزش و عدم آمادگی برای آموزش مجازی تشدید شده است (تیموری و سلیمی، ۱۳۹۹). با توجه به یافته‌های پژوهش‌های مختلف مبتنی بر شیوع

بالای استرس در معلمان، توجه به روانشناسی مثبت‌گرا و ویژگی‌هایی

1. Wentzel
2. Garrison & Cleveland-Innes
3. Masten
4. Day & Gu
5. Lefstein
6. Social Capital
7. Miao
8. O'Sullivan
9. Putnam
10. Bourdieu
11. Fukuyama
12. Davis
13. Owens
14. Nielsen
15. Li

معلم و راهبردهای تدریس در آموزش مجازی تغییرات عمده‌ای یافته و دانش‌آموزان موظف‌اند با این تغییرات سازگار شوند (والترز^{۱۶}، ۲۰۰۹). این شرایط موجب افزایش سطح استرس و اضطراب تحصیلی شده که به تضعیف سیستم ایمنی بدن و آسیب‌پذیری بیشتر در برابر بیماری‌ها می‌انجامد (عبادی و همکاران، ۱۴۰۰). برای افزایش بازده یادگیری در آموزش آنلاین، توجه به سه نوع حضور شناختی، اجتماعی و تدریسی ضروری است. حضور شناختی به معنای عمق تفکر انتقادی در تعامل اعضای یک جامعه یادگیری است و باید از طریق تعامل و گفت‌وگو ساختاریافته ایجاد شود (گاریسون و جرال-ایتز^{۱۷}، ۲۰۰۵). این حضور شناختی به‌خصوص برای سازگاری با آموزش آنلاین اهمیت زیادی دارد. در چنین شرایطی، توانایی سازگاری مؤثر با فشارهای روانی و حفظ عملکرد حرفه‌ای، اهمیتی دوچندان می‌یابد که در ادبیات روان‌شناسی از آن با عنوان «تاب‌آوری» یاد می‌شود. تاب‌آوری به فرایند سازگاری مثبت و موفقیت‌آمیز در مواجهه با شرایط دشوار، تهدیدها یا منابع قابل توجه استرس اطلاق می‌شود (ماستن^{۱۸}، ۲۰۰۱). در حوزه آموزش، تاب‌آوری معلمان به توانایی آنان در حفظ تعهد حرفه‌ای، مدیریت هیجانات، تداوم اثربخشی تدریس و بازیابی تعادل روانی در شرایط چالش‌برانگیز اشاره دارد (دی و گیو^{۱۹}، ۲۰۱۳). پژوهش‌ها نشان داده‌اند که سطح بالاتر تاب‌آوری با کاهش فرسودگی شغلی، افزایش رضایت شغلی و ارتقای سلامت روان معلمان همراه است (لفستین^{۲۰} و همکاران، ۲۰۲۰). بنابراین شناسایی عوامل فردی و اجتماعی مؤثر بر تاب‌آوری دبیران، به‌ویژه در شرایط بحرانی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

یکی از عوامل اجتماعی مهم در این زمینه، سرمایه اجتماعی^{۲۱} است. سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای از شبکه‌های ارتباطی، اعتماد متقابل، هنجارهای مشترک و روابط حمایتی است که تعامل و همکاری میان افراد را تسهیل می‌کند. بسیاری از جوامع انسانی حتی بدون سرمایه اقتصادی صرفاً با تکیه بر سرمایه‌های انسانی و اجتماعی به موفقیت رسیده‌اند (میرو^{۲۲} و همکاران، ۲۰۲۰). هیچ مجموعه انسانی نمی‌تواند مدعی شود که بدون سرمایه اجتماعی به اهداف خود دست می‌یابد؛ این موضوع به‌ویژه در بحران‌های همه‌گیر مانند کووید-۱۹ اهمیت می‌یابد، چرا که سرمایه اجتماعی اجرای سیاست‌هایی مانند تعطیلی مراکز و فاصله‌گذاری اجتماعی را تسهیل کرده و حمایت‌های اجتماعی و عاطفی را تقویت می‌کند (اوسلیوان و همکاران^{۲۳}، ۲۰۲۱). پوتنام^{۲۴} (۲۰۰۴) سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از مفاهیم چون اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها می‌داند که ارتباط و مشارکت بهینه اعضای جامعه را تسهیل می‌کند و منافع متقابل آنان را تامین می‌نماید. بوردیو^{۲۵} (۱۹۹۷) آن را مجموعه‌ای از منابع بالقوه حاصل از شبکه‌های

روان‌شناسی مدرسه و آموزشگاه

سؤال در قالب ۶ خرده‌مقیاس که هر خرده‌مقیاس شامل تعدادی گویه است و آزمودنی‌ها به هر گویه در مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت (کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) پاسخ می‌دهند. جهت محاسبه نمره سرمایه-اجتماعی ابتدا نمره هر خرده‌مقیاس‌ها بصورت جداگانه به دست می‌آید و سپس مجموع آنها به عنوان نمره کل سرمایه‌اجتماعی دبیران منظور می‌گردد.

پرسشنامه تاب‌آوری: این پرسشنامه توسط کانر و دیویدسون^۲ (۲۰۰۳) طراحی شده است. این پرسشنامه شامل ۲۵ سؤال و ۵ خرده‌مقیاس که هر خرده‌مقیاس شامل تعدادی گویه است و آزمودنی‌ها به هر گویه در مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت (کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) پاسخ می‌دهند. جهت محاسبه نمره مولفه تاب‌آوری ابتدا نمره هر خرده‌مقیاس‌ها بصورت جداگانه بدست می‌آید و سپس مجموع آنها بعنوان نمره کل تاب‌آوری دبیران منظور می‌گردد.

پرسشنامه تواضع: از پرسشنامه هراتیان و همکاران (۱۳۹۲) استفاده شد. این پرسشنامه شامل ۲۳ سؤال و ۴ خرده‌مقیاس که هر خرده‌مقیاس شامل تعدادی گویه است. آزمودنی‌ها به هر گویه در مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت (کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) پاسخ می‌دهند. جهت محاسبه نمره تواضع ابتدا نمره هر خرده‌مقیاس‌ها بصورت جداگانه بدست می‌آید و سپس مجموع آنها بعنوان نمره کل تواضع دبیران منظور می‌گردد.

برای بررسی روایی سازه از روایی همگرا و واگرا در نرم‌افزار PLS استفاده شد. از شاخص میانگین واریانس استخراج‌شده (AVE) استفاده شد. مقدار AVE برای تمامی سازه‌ها بیش از ۰/۵۰ بود که نشان‌دهنده کفایت واریانس تبیین‌شده و روایی همگراست (فورنل و لاکر، ۱۹۸۱). با استفاده از معیار فورنل-لاکر و بارهای عاملی متقاطع بررسی شد. نتایج نشان داد بار عاملی هر گویه برای سازه مربوط به خود بیشتر از بار آن بر سایر سازه‌ها است؛ بنابراین روایی واگرا تأیید شد. برای سنجش پایایی از دو شاخص آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی (CR) استفاده شد. مقادیر هر دو شاخص برای تمامی متغیرها بیشتر از ۰/۷۰ بود که نشان‌دهنده پایایی مطلوب ابزارهای تحقیق است. در رویکرد PLS پایایی ترکیبی معیار دقیق‌تری نسبت به آلفای کرونباخ محسوب می‌شود، زیرا پایایی هر گویه را به صورت جداگانه در نظر می‌گیرد.

تحلیل داده‌ها در دو سطح آمار توصیفی (شامل میانگین، انحراف معیار فراوانی متغیرها با نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۸) و آمار استنباطی (شامل برآورد مدل اندازه‌گیری، مدل ساختاری، ضرایب مسیر، آماره t و آزمون میانجی‌گری (آزمون سوبل) با استفاده از Smart PLS نسخه ۲) انجام شد.

1. Wakuei
2. Conner & Davidson

مانند تواضع، به عنوان راهکارهایی برای ارتقای سلامت روان و تاب‌آوری در این گروه اهمیت ویژه‌ای دارد (عینی و همکاران، ۱۴۰۱؛ عسگر و همکاران، ۲۰۲۲). لی و همکاران (۲۰۲۰) نشان دادند معلمانی که در دوران شیوع کرونا از ماسک استفاده می‌کنند دچار اضطراب شدید شده‌اند؛ پژوهش واکویی^۱ و همکاران (۲۰۲۱) نیز از اضطراب معلمان به دلیل ترس از ابتلا و تأخیر در تدریس مطالب درسی نشان داد. بر اساس مطالعات متعدد، شیوع بالای اضطراب در میان معلمان و خطرات سلامت روان آنان، توجه به روانشناسی مثبت‌گرا و مداخلات مربوطه ضروری است. این رویکرد بر شادمانی، بهزیستی ذهنی و شکوفایی قابلیت‌های فردی تأکید دارد و عدم وجود علائم روانی را نشانه سلامت کامل نمی‌داند (نریمانی و همکاران، ۱۴۰۴).

با توجه به تأثیرات گسترده ویروس کرونا و تغییرات اجباری در برنامه‌های آموزشی و سبک زندگی معلمان، این پژوهش به بررسی نقش سرمایه اجتماعی در تاب‌آوری معلمان شهرستان کوثر، با رویکرد تواضع به عنوان متغیر میانجی، می‌پردازد. سوال اصلی این است که آیا سرمایه اجتماعی و ابعاد آن با نقش میانجی تواضع، تأثیری بر تاب‌آوری معلمان در دوران کرونا دارند؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش اجرا توصیفی-همبستگی است که با استفاده از مدل‌یابی معادلات ساختاری انجام شده است.

جامعه آماری پژوهش شامل تمامی معلمان شهرستان کوثر به تعداد ۳۱۹ نفر در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ بود که از این تعداد ۱۷۰ نفر مرد و ۱۴۹ نفر زن بودند. نمونه پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای و بر اساس جدول کرجسی و مورگان ۱۷۵ نفر تعیین شد. بر این اساس ۹۳ نفر از معلمان مرد و ۸۲ نفر از معلمان زن به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از چهار پرسشنامه شامل پرسشنامه ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، سرمایه اجتماعی، تاب‌آوری و تواضع استفاده شد. پرسشنامه‌ها به صورت حضوری و همچنین به صورت آنلاین از طریق نرم‌افزار پرس‌لاین و شبکه‌های اجتماعی شاد و ای‌تا در اختیار معلمان قرار گرفت.

ابزارهای پژوهش

پرسشنامه ویژگی‌های جمعیت‌شناختی: شامل جنس، سن، سابقه-خدمت، میزان تحصیلات و مقطع تدریس مورد سوال قرار گرفت.

پرسشنامه سرمایه اجتماعی: این پرسشنامه توسط فراهانی و همکاران (۱۳۹۳) طراحی شده و دارای ۳۳ گویه است. این پرسشنامه شامل ۳۳

یافته‌ها

درصد بوده است. از نظر سطح تحصیلات نیز بیشترین فراوانی به افراد دارای مدرک کارشناسی با ۷۵/۷ درصد اختصاص داشت، در حالی که افراد دارای مدرک دیپلم و پایین‌تر با ۹/۶ درصد کمترین سهم از پاسخ‌دهندگان را تشکیل داده‌اند. یافته‌های توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش در جدول ۱ ارائه شده است.

بر اساس نتایج حاصل از تحلیل داده‌های جمعیت‌شناختی، ۹۳ درصد از پاسخ‌دهندگان مرد و ۷ درصد زن بوده‌اند. از نظر وضعیت تأهل، ۷/۶ درصد از افراد مجرد و ۹۲/۴ درصد متأهل بوده‌اند. همچنین بررسی توزیع سنی نشان داد که بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۲۰ تا ۲۹ سال با ۳۲/۴ درصد و کمترین فراوانی مربوط به افراد بالای ۵۰ سال با ۱۳/۲

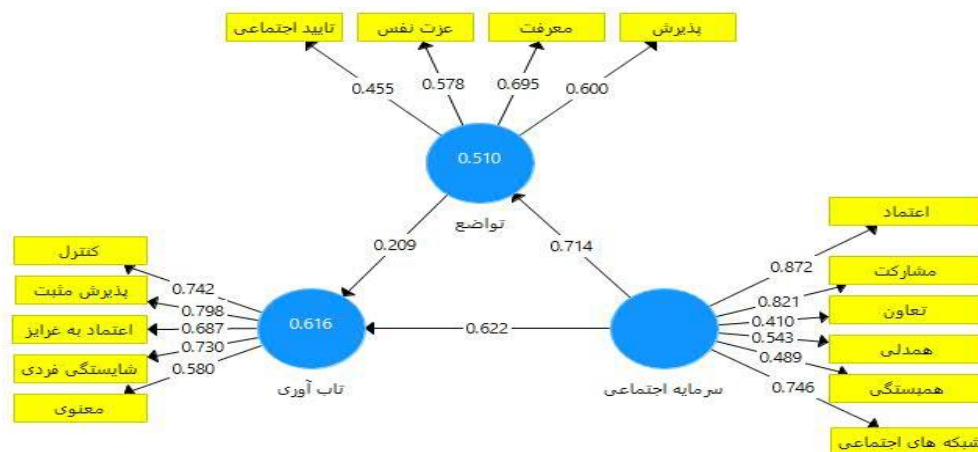
جدول ۱. نتایج میانگین، انحراف استاندارد، چولگی، کشیدگی و آزمون کلموگروف-اسمیرنوف

متغیر	M	SD	کشیدگی	چولگی	Z	P
سرمایه اجتماعی	۴/۴۳	۰/۲۹۴	-۰/۸۹۵	-۰/۴۴۵	۰/۲۵۸	۰/۴۰۳
تاب‌آوری	۴/۳۹	۰/۳۵۳	-۰/۴۷۹	-۰/۴۱۴	۰/۳۰۵	۰/۵۷۶
تواضع	۴/۷۱	۰/۳۱۸	-۰/۹۹۳	-۰/۶۳۰	۰/۲۴۶	۰/۴۱۳

نشان‌دهنده میزان تمایز یک سازه از سایر سازه‌های مدل است. بارهای عاملی از طریق محاسبه میزان همبستگی بین شاخص‌های هر سازه با آن سازه محاسبه می‌شوند. مقدار قابل قبول برای بار عاملی برابر یا بیشتر از ۰/۴ در نظر گرفته می‌شود (هیولند، ۱۹۹۹). در واقع، بار عاملی نشان می‌دهد که چه میزان از واریانس شاخص‌ها توسط سازه مربوطه تبیین می‌شود و زمانی مناسب تلقی می‌شود که واریانس مشترک بین سازه و شاخص‌های آن از واریانس خطای اندازه‌گیری بیشتر باشد. نتایج حاصل از اجرای مدل که در شکل (۲) ارائه شده است نشان می‌دهد تمامی بارهای عاملی شاخص‌ها بیشتر از مقدار ملاک ۰/۴۰ بوده و بنابراین شاخص‌ها از پایایی مناسب برخوردارند.

بر اساس نتایج جدول ۱، مقادیر چولگی و کشیدگی تمامی متغیرها در بازه قابل قبول ± 2 قرار دارند. این موضوع نشان می‌دهد که توزیع داده‌ها از نظر شاخص‌های شکل‌پذیری، نرمال است. همچنین مقادیر سطح معناداری آزمون کلموگروف-اسمیرنوف برای تمام متغیرها بزرگ‌تر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین فرض نرمال بودن توزیع داده‌ها تأیید می‌شود.

برای ارزیابی برازش مدل اندازه‌گیری از شاخص‌های پایایی شاخص، روایی همگرا و روایی واگرا استفاده شد. پایایی شاخص برای سنجش پایایی درونی سازه‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد و شامل سه معیار ضرایب بارهای عاملی، آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی است. همچنین روایی همگرا میانگرمیزان همبستگی یک سازه با شاخص‌های مربوط به خود بوده و روایی واگرا

شکل ۱. ضرایب بارهای عاملی ابعاد مؤلفه‌ها

شاخص ۰/۵۰ و بیشتر در نظر گرفته می‌شود. در پژوهش حاضر مقدار AVE برای سازه‌های مورد مطالعه به شرح زیر به دست آمد:

➤ سرمایه اجتماعی: ۰/۷۵۶، تاب‌آوری: ۰/۵۰۶ و تواضع: ۰/۸۶۶

1. Hulland

روایی همگرا یکی از معیارهای مهم در ارزیابی مدل‌های اندازه‌گیری در مدل‌سازی معادلات ساختاری است. فورنل و لاکر (۱۹۸۱) استفاده از شاخص میانگین واریانس استخراج‌شده (AVE) را به عنوان معیاری برای سنجش روایی همگرا پیشنهاد کرده‌اند. مقدار قابل قبول برای این

روان‌شناسی مدرسه و آموزشگاه

جذر AVE هر سازه در قطر اصلی ماتریس، بزرگ‌تر از ضرایب همبستگی آن سازه با سایر سازه‌ها باشد. نتایج ارائه شده در جدول ۲ نشان می‌دهد که مقادیر جذر AVE در قطر اصلی ماتریس از ضرایب همبستگی بین سازه‌ها بزرگ‌تر است؛ بنابراین روایی واگرایی مدل اندازه‌گیری بر اساس معیار فورنل و لاکر مورد تأیید قرار می‌گیرد.

با توجه به اینکه تمامی مقادیر به‌دست آمده بیشتر از حد آستانه ۰/۵۰ هستند، می‌توان نتیجه گرفت که سازه‌های پژوهش از روایی همگرایی مطلوب برخوردارند. برای بررسی روایی واگرا نیز از دو معیار ماتریس فورنل و لاکر و ماتریس همبستگی متغیرهای نهفته (لاتنت) استفاده شد. بر اساس معیار فورنل و لاکر، روایی واگرا زمانی تأیید می‌شود که مقدار

جدول ۲. ماتریس فورنل و لاکر روایی واگرا

۳	۲	۱
		۰/۸۶۷
	۰/۷۱۶	۰/۶۵۳
۰/۹۳۱	۰/۷۱۴	۰/۷۷۱

جدول ۳. ماتریس همبستگی متغیرهای نهفته (لاتنت)

۳	۲	۱
		۱
	۱	۰/۶۵۳
۱	۰/۷۱۴	۰/۷۷۱

معیارهای متداول در روش مدل‌سازی معادلات ساختاری مبتنی بر حداقل مربعات جزئی (PLS) استفاده شده است. این معیارها شامل ضرایب معناداری (T-values)، ضریب تعیین (R^2) و شاخص قدرت پیش‌بینی (Q^2) می‌باشند.

نخستین معیار برای سنجش روابط بین سازه‌ها در بخش ساختاری مدل، مقادیر معناداری (T-values) است. در صورتی که مقدار آماره t بزرگ‌تر از ۱/۹۶ باشد، رابطه بین سازه‌ها در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار تلقی شده و فرضیه پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد. نتایج حاصل از اجرای مدل در شکل ۲ ارائه شده است.

بر اساس این نتایج، مقدار آماره t برای تمامی مسیرهای بین سازه‌های پژوهش و همچنین برای گویه‌های مربوط به هر سازه، بزرگ‌تر از ۱/۹۶ به دست آمده است. بنابراین تمامی روابط موجود در مدل از نظر آماری معنادار بوده و این امر نشان‌دهنده برازش مناسب مدل ساختاری و تأیید روابط مفهومی مدل پژوهش است.

یکی دیگر از شاخص‌های مهم در ارزیابی مدل ساختاری، ضریب تعیین (R^2) است. این شاخص نشان‌دهنده میزان تأثیر متغیرهای برونزا بر متغیرهای درونزا در مدل است. مقدار R^2 تنها برای سازه‌های درونزا محاسبه می‌شود و برای سازه‌های برونزا مقدار آن صفر در نظر گرفته می‌شود. مقدار ضریب تعیین در دامنه صفر تا یک قرار دارد و هر چه مقدار آن بزرگ‌تر باشد، نشان‌دهنده قدرت تبیین بیشتر مدل است. بر اساس

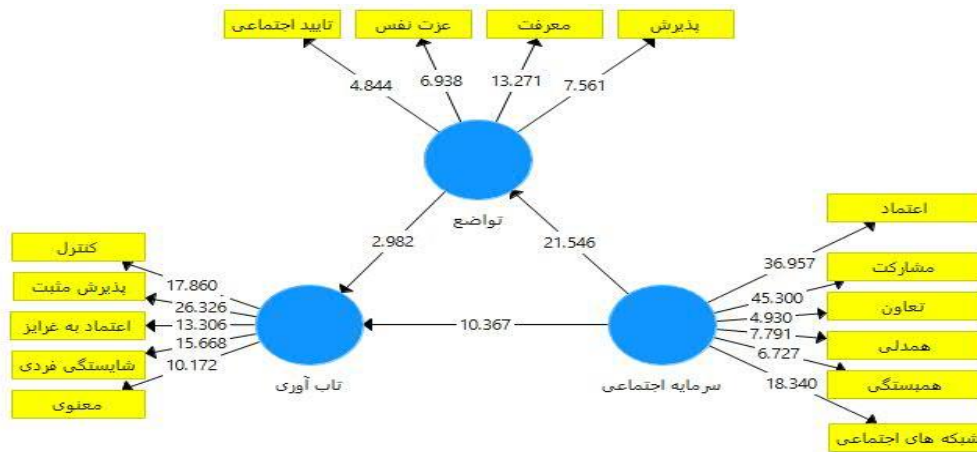
بر اساس نتایج جدول ۳ مشاهده می‌شود که همبستگی هر سازه با شاخص‌های خود بیشتر از همبستگی آن با سایر سازه‌ها است؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مدل اندازه‌گیری از روایی واگرایی مطلوب برخوردار است.

برای بررسی پایایی سازه‌های پژوهش از دو شاخص آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی (CR) استفاده شد. آلفای کرونباخ یکی از شاخص‌های کلاسیک سنجش پایایی است که میزان همسانی درونی شاخص‌های یک سازه را اندازه‌گیری می‌کند. مقدار قابل قبول برای این شاخص ۰/۷۰ و بیشتر در نظر گرفته می‌شود (هیر و همکاران، ۲۰۲۲). علاوه بر آلفای کرونباخ، در مدل‌سازی معادلات ساختاری از شاخص پایایی ترکیبی (CR) نیز برای سنجش پایایی سازه‌ها استفاده می‌شود. این شاخص نسبت به آلفای کرونباخ برتری‌هایی دارد؛ زیرا در محاسبه آن بارهای عاملی شاخص‌ها در نظر گرفته می‌شود و شاخص‌هایی که بار عاملی بیشتری دارند، سهم بیشتری در محاسبه پایایی سازه خواهند داشت. مقدار قابل قبول برای پایایی ترکیبی نیز ۰/۷۰ و بالاتر گزارش شده است (نانلی، ۱۹۷۸). با توجه به مقادیر گزارش شده مشاهده می‌شود که تمامی سازه‌های پژوهش دارای آلفای کرونباخ بزرگ‌تر از ۰/۷۰ و پایایی ترکیبی بزرگ‌تر از ۰/۸۰ هستند؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که ابزار اندازه‌گیری پژوهش از پایایی مناسب و قابل قبول برخوردار است.

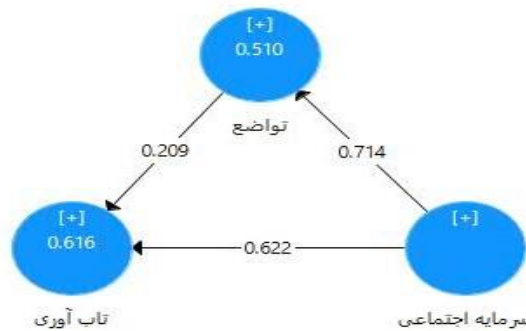
پس از بررسی روایی و پایایی مدل اندازه‌گیری، در گام بعد مدل ساختاری از طریق بررسی روابط بین متغیرهای مکنون مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. در پژوهش حاضر برای ارزیابی برازش مدل ساختاری از

1. Latent variable correlation
2. Hair
3. Nunnally

معیارهای ارائه‌شده در ادبیات پژوهش، مقادیر ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ به ترتیب بیانگر برازش ضعیف، متوسط و قوی مدل ساختاری هستند.

شکل ۲. ضریب معنی‌داری (T-values) روابط هر یک از عامل‌های اصلی با یکدیگر و با زیر عامل‌ها

شکل ۳. مقادیر ضریب تعیین (R²) متغیرهای درون‌زای مدل

مناسی بر خوردار نیست و نیاز به اصلاح دارد. نتایج نشان داد که مقادیر Q² برای سازه‌های درون‌زای پژوهش در محدوده قابل قبول قرار دارد؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مدل پژوهش از قدرت پیش‌بینی متوسط و قابل قبول برخوردار است.

به‌منظور ارزیابی برازش کلی مدل در روش PLS از شاخص به‌منظور ارزیابی برازش کلی مدل در روش PLS از شاخص Goodness of Fit (GOF) استفاده شد که توسط ونزلز و همکاران (۲۰۰۹) پیشنهاد شده است. این شاخص از طریق رابطه زیر محاسبه می‌شود:

$$GOF = \sqrt{\text{communalities} \times R^2}$$

در این فرمول، communalities نشان‌دهنده میانگین اشتراکات سازه‌ها است که برای ارزیابی کیفیت مدل‌های اندازه‌گیری به کار می‌رود و بیان می‌کند چه میزان از تغییرپذیری شاخص‌ها توسط سازه مرتبط با آن‌ها تبیین می‌شود. مقادیر مورد نیاز برای محاسبه GOF در جدول ۴ ارائه شده است.

1. Stone & Geysers

نتایج ارائه‌شده در شکل ۳ نشان می‌دهد که مقدار ضریب تعیین برای متغیرهای درون‌زای پژوهش بیشتر از ۰/۳۳ و در محدوده ۰/۶۷ یا بالاتر قرار دارد؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مدل ساختاری پژوهش از قدرت تبیین مناسب و برازش قوی برخوردار است.

یکی دیگر از شاخص‌های ارزیابی مدل در روش PLS، شاخص قدرت پیش‌بینی (Q²) است که توسط استون و گیزر^۱ (۱۹۷۵) معرفی شده است. این شاخص نشان‌دهنده توانایی مدل در پیش‌بینی شاخص‌های مربوط به سازه‌های درون‌زای است. به عبارت دیگر، اگر روابط بین سازه‌های مدل به درستی تعریف شده باشند، مدل باید بتواند شاخص‌های سازه‌های درون‌زای را به خوبی پیش‌بینی کند.

بر اساس معیارهای ارائه‌شده، مقادیر ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ برای شاخص Q² به ترتیب نشان‌دهنده قدرت پیش‌بینی ضعیف، متوسط و قوی مدل هستند. همچنین اگر مقدار این شاخص برای یک سازه درون‌زای صفر یا کمتر از صفر باشد، نشان‌دهنده آن است که مدل از قدرت پیش‌بینی

جدول ۴. مقادیر communalities و R² برای محاسبه شاخص برازش کلی مدل (GOF)

متغیر	R Square	Communalities
تاب آوری	۰/۶۱۶	۰/۲۹۳
تواضع	۰/۵۱۰	۰/۰۵۷
سرمایه اجتماعی		۰/۲۶۹

با استفاده از مقادیر فوق، مقدار GOF به صورت زیر محاسبه شد:

$$GOF = \sqrt{0/207 \times 0/563} = 0/341$$

بر اساس ملاک‌های وتزلز و همکاران (۲۰۰۹)، مقادیر ۰/۱۰، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ به ترتیب بیانگر برازش ضعیف، متوسط و قوی هستند. با توجه به این که مقدار GOF مدل برابر ۰/۳۴۱ است، می‌توان نتیجه گرفت که

جدول ۵. نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش

فرضیه	ضریب مسیر	انحراف استاندارد	آماره t	سطح معنی‌داری	نتیجه
سرمایه اجتماعی ← تاب آوری	۰/۶۲۲	۰/۰۵۸	۱۰/۸۱۳	۰/۰۰۲	تایید
سرمایه اجتماعی ← تواضع	۰/۷۱۴	۰/۰۲۳	۲۱/۵۹۵	۰/۰۰۱	تایید
تواضع ← تاب آوری	۰/۲۰۹	۰/۰۶۷	۳/۰۹۹	۰/۰۰۱	تایید

میانجی، ابتدا لازم است رابطه مستقیم بین متغیر مستقل (سرمایه اجتماعی) و متغیر وابسته (تاب آوری) در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار باشد. با توجه به نتایج جدول ۵، ضریب مسیر بین سرمایه اجتماعی و تاب آوری معنادار است؛ بنابراین پیش شرط میانجی بودن بر اساس دیدگاه بارون و کنی (۱۹۸۷) برقرار است.

برای آزمون نقش میانجی تواضع، از سه آزمون سوئل (۱۹۸۲)، آرویان (۱۹۴۷) و گودمن (۱۹۶۰) استفاده شد. نتایج این آزمون‌ها در جدول ۶ ارائه شده است.

با توجه به اطلاعات جدول ۵، مقادیر آماره t برای تمامی مسیرها بزرگ‌تر از ۹۶/۱ است؛ بنابراین می‌توان معناداری مسیرهای بین متغیرها را تأیید کرده و فرضیه‌های پژوهش را پذیرفت. بر اساس تحلیل مسیر، مشخص شد که سرمایه اجتماعی معلمان به‌طور مستقیم اثر مثبت و معناداری بر تاب آوری معلمان دارد و حدود ۶۳ درصد تغییرات تاب آوری را تبیین می‌کند.

در این پژوهش، تواضع به عنوان متغیر میانجی در رابطه بین سرمایه اجتماعی و تاب آوری در نظر گرفته شده است. برای بررسی نقش

جدول ۶. نتایج آزمون نقش میانجی تواضع در رابطه بین سرمایه اجتماعی و تاب آوری

سرمایه اجتماعی ← تواضع ← تاب آوری	آزمون سوئل (۰/۰۰۳) ۲/۸۷۸	آزمون آرویان (۰/۰۰۴) ۲/۸۷۵	آزمون گودمن (۰/۰۰۳) ۲/۸۸۱	نتیجه
				تایید

گسترده‌ای در ابعاد روانی، اجتماعی و آموزشی به همراه داشت. نظام آموزشی نیز از جمله حوزه‌هایی بود که به شدت از این بحران تأثیر پذیرفت؛ به گونه‌ای که بسیاری از مدارس و دانشگاه‌ها تعطیل شده و آموزش به شکل مجازی دنبال شد. در این شرایط، معلمان و دانش‌آموزان با چالش‌هایی نظیر سرعت نامناسب اینترنت، هزینه بالای ترافیک، آشنایی ناکافی با نرم‌افزارهای آموزشی و محدودیت دسترسی به امکانات آموزشی مواجه شدند که روند آموزش را با مشکلاتی روبه‌رو ساخت. در چنین شرایطی، بررسی عوامل روان‌شناختی و اجتماعی مؤثر بر سازگاری معلمان با شرایط بحرانی اهمیت ویژه‌ای دارد. بر این اساس، هدف پژوهش حاضر بررسی نقش سرمایه اجتماعی در تاب آوری معلمان با میانجی‌گری تواضع در میان دبیران شهرستان کوثر در دوره همه‌گیری کرونا بود.

همان‌گونه که در جدول ۶ مشاهده می‌شود، سطح معناداری در هر سه آزمون کمتر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که تواضع نقش میانجی معناداری در رابطه بین سرمایه اجتماعی و تاب آوری دارد و بخشی از اثر سرمایه اجتماعی بر تاب آوری، از طریق افزایش تواضع معلمان اعمال می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

شیوع پاندمی کووید-۱۹ در سال‌های اخیر به یکی از بزرگ‌ترین بحران‌های جهانی تبدیل شد و تقریباً تمامی کشورهای جهان از جمله ایران را تحت تأثیر قرار داد. همه‌گیری این بیماری و اجرای محدودیت‌هایی مانند قرنطینه و فاصله‌گذاری اجتماعی، پیامدهای

کرد که تاب‌آوری به توانایی فرد در سازگاری با شرایط دشوار، مدیریت استرس و بازیابی تعادل روانی پس از تجربه فشارهای محیطی اشاره دارد. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که افراد دارای سطح بالاتری از تاب‌آوری، در مواجهه با شرایط استرس‌زا قادرند از هیجان‌های مثبت و راهبردهای مقابله‌ای سازگارانه استفاده کنند و در نتیجه سلامت روانی و بهزیستی بیشتری را تجربه نمایند (میکائیلی و همکاران، ۱۴۰۲). در این میان، ویژگی‌هایی مانند تواضع و پذیرش خود و دیگران می‌تواند به گسترش روابط مثبت اجتماعی و افزایش حمایت اجتماعی منجر شود که در نهایت به تقویت تاب‌آوری فردی کمک می‌کند.

از دیگر یافته‌های مهم پژوهش حاضر، تأیید نقش میانجی تواضع در رابطه بین سرمایه اجتماعی و تاب‌آوری معلمان بود. این نتیجه با یافته‌های پژوهش نعمت‌الهی و همکاران (۱۴۰۰)، دادمهر و قمری (۱۴۰۰)، کوكوبان و همکاران (۲۰۲۰)، کانور (۲۰۲۱) و عینی و همکاران (۱۴۰۱) همسو است. به عبارت دیگر، بخشی از تأثیر سرمایه اجتماعی بر تاب‌آوری از طریق افزایش سطح تواضع در میان معلمان اعمال می‌شود. در واقع، روابط اجتماعی مبتنی بر اعتماد، همبستگی و همکاری متقابل می‌تواند زمینه شکل‌گیری نگرش‌های فروتنانه، تعاملات مثبت و رفتارهای همدلانه را در میان افراد تقویت کند. این ویژگی‌ها نیز به نوبه خود باعث افزایش توانایی افراد در مواجهه با فشارها و بحران‌های زندگی می‌شود.

از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به دشواری دسترسی به برخی از معلمان، احتمال برداشت نادرست پاسخ‌گویان از برخی پرسش‌ها و استفاده از روش کمی و پرسشنامه‌ای اشاره کرد. همچنین به دلیل شرایط خاص دوران کرونا، امکان بررسی عمیق تجربیات زیسته معلمان به شیوه‌های کیفی فراهم نبود. بر اساس نتایج پژوهش، پیشنهاد می‌شود مسئولان آموزشی و مدیران مدارس با برنامه‌ریزی مناسب زمینه تقویت سرمایه اجتماعی، همکاری و همدلی میان معلمان را فراهم سازند. ایجاد فرصت‌هایی برای تعامل حرفه‌ای معلمان، مشاهده متقابل کلاس‌های درس، تبادل تجربیات آموزشی و تشکیل گروه‌های هم‌اندیشی می‌تواند به کاهش انزوای حرفه‌ای معلمان و افزایش همکاری و اعتماد متقابل در میان آنان کمک کند. همچنین توجه به آموزش مهارت‌های ارتباطی، تقویت روحیه مشارکت و توسعه فرهنگ کار گروهی در مدارس می‌تواند نقش مهمی در ارتقای سرمایه اجتماعی و تاب‌آوری معلمان ایفا کند. از سوی دیگر، تقویت ارزش‌های اخلاقی، مسئولیت‌پذیری، خودآگاهی و احترام به توانایی‌های فردی می‌تواند زمینه رشد ویژگی‌هایی مانند تواضع و در نتیجه افزایش تاب‌آوری را در میان معلمان

1. Kokubun & Yamakawa

نتایج پژوهش نشان داد که سرمایه اجتماعی رابطه مثبت و معناداری با تاب‌آوری معلمان در دوران همه‌گیری کرونا دارد. این یافته با نتایج نعمت‌الهی و همکاران (۱۴۰۰)، دی و گیو (۲۰۱۳)، لفسستین و همکاران (۲۰۲۰) و کوكوبان و ایشیمورا^۱ (۲۰۲۰) همسو است. در تبیین این نتیجه می‌توان بیان کرد که در دهه‌های اخیر مفهوم تاب‌آوری در پاسخ به افزایش شدت و فراوانی بحران‌ها و بلایا مورد توجه محافل علمی و سیاست‌گذاری قرار گرفته است. تاب‌آوری اجتماعی بیانگر توانایی افراد و جوامع در مواجهه با تهدیدها و بازگشت به وضعیت مطلوب پس از بحران است. در این میان، سرمایه اجتماعی از طریق ایجاد شبکه‌های ارتباطی، اعتماد متقابل و همکاری اجتماعی، زمینه تقویت ظرفیت‌های جمعی برای مقابله با بحران‌ها را فراهم می‌کند. به بیان دیگر، وجود روابط اجتماعی قوی میان افراد جامعه موجب می‌شود در شرایط بحرانی، حمایت اجتماعی افزایش یافته و افراد بتوانند با همکاری و همیاری یکدیگر آثار منفی بحران‌ها را کاهش دهند (نریمانی و همکاران، ۱۴۰۴). از سوی دیگر، در شرایط بحران ساختارهای فردی و اجتماعی زندگی افراد دچار آشفتگی می‌شود. چنین شرایطی با کاهش احساس کنترل فرد بر زندگی و افزایش عدم قطعیت همراه است. به‌عنوان مثال، در دوران شیوع بیماری کرونا و اجرای قرنطینه، بسیاری از برنامه‌های زندگی افراد دچار اختلال شد و احساس ناامنی روانی افزایش یافت. از دیدگاه مازلو، احساس امنیت یکی از نیازهای اساسی انسان است و تضعیف آن می‌تواند پیامدهای روانی متعددی به همراه داشته باشد. در چنین شرایطی، سرمایه اجتماعی و همکاری اجتماعی نقش مهمی در کاهش اضطراب و افزایش سازگاری افراد ایفا می‌کند.

نتایج نشان داد که بین سرمایه اجتماعی و تواضع معلمان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. این نتیجه با یافته‌های نعمت‌الهی و همکاران (۱۴۰۰)، کوكوبان و همکاران (۲۰۲۰) و واكویی و همکاران (۲۰۲۱) همسو است. تواضع به معنای برتری قائل نشدن برای خود نسبت به دیگران و پذیرش ارزش و جایگاه سایر افراد است. این ویژگی زمینه ایجاد روابط اجتماعی سالم، تعاملات مثبت و همکاری سازنده در میان افراد را فراهم می‌کند. در واقع، افرادی که از سطح بالاتری از تواضع برخوردارند، تمایل بیشتری به مشارکت اجتماعی، همدلی و همکاری با دیگران دارند. از این رو، تواضع می‌تواند یکی از عوامل تقویت‌کننده روابط اجتماعی و سرمایه اجتماعی در جامعه باشد.

همچنین نتایج پژوهش نشان داد که بین تواضع و تاب‌آوری معلمان در دوران کرونا رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. این یافته با نتایج پژوهش‌های سلیمانی و همکاران (۱۴۰۰)، لفسستین و همکاران (۲۰۲۰) و سپهوند و همکاران (۲۰۲۶) همسو است. در تبیین این نتیجه می‌توان بیان

دیانی، م. ح.، پریرخ، م.، و محمودی، ح. (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و میزان اجرای مدیریت دانش در کتابخانه‌های دانشگاه فردوسی و علوم پزشکی مشهد. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۵(۲)، ۹۱-۱۱۷. https://lis.aqr-libjournal.ir/article_43014.html

سلیمانی، ا.، افزود، ع. ر.، صادقی، م.، و سلم‌آبادی، م. (۱۴۰۰). تعیین سهم مؤلفه‌های هوش اجتماعی و تاب‌آوری در پیش‌بینی اضطراب کرونا در دانشجویان. نشریه پژوهان، ۴(۱۹)، ۱۶-۲۴.

<https://psj.umsha.ac.ir/article-1-789-fa.html>

عبادی، م.، روشنی‌خیوای، ع.، کاظمی، س.، عینی، س.، و رضایی‌ملاجقی، ر. (۱۴۰۰). اعتیاد به فضای مجازی در دانش‌آموزان: نقش پیش‌بین

از خودیگانگی تحصیلی و آشفتگی-روانشناختی. روان‌شناسی مدرسه و آموزشگاه، ۱۰(۲)، ۸۵-۱۰۲. [Doi: 10.22098/jsp.2021.1249]

عینی، س.، نظر، س.، عبادی، م.، و زینال‌زاده، م. (۱۴۰۱). تدوین معادلات ساختاری سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان با اختلال یادگیری ویژه بر اساس ناگویی هیجانی و باورهای فراشناختی و با میانجی‌گری حمایت اجتماعی ادراک‌شده. ناتوانی‌های یادگیری، ۱۱(۴)، ۶۲-۷۷. [Doi: 10.22098/jld.2022.8168.1865]

محمدی‌فاتح، ا. (۱۴۰۲). الگوی ساختاری ذهن آگاهی و عملکرد شغلی با بررسی نقش میانجی‌گری رهبری متواضع و خلاقیت کارکنان. علوم و فنون نظامی، ۱۹(۶۵)، ۱۷۱-۲۰۰. [Doi: 10.22034/qjmst.2024.561299.1767]

میکائیلی، ن.، سلمانی، ع. و شاری، آ. (۱۴۰۲). تأثیر آموزش مهارت‌های ارتباطی بر انسجام/سازش‌یافتگی خانواده و راهبردهای مقابله‌ای در والدین دانش‌آموزان دختر دارای ناتوانی‌های یادگیری. ناتوانی‌های یادگیری، ۱۳(۱)، ۴۲-۵۶. [Doi:10.22098/jld.2023.13976.2126]

نریمانی، م.، جباری‌قوزلوجه، ع.، و شهریور، آ. (۱۴۰۴). اثربخشی آموزش مبتنی بر توسعه راهبرد خودتنظیمی بر بهبود خودکارآمدی، کنترل هیجان و انگیزه پیشرفت در دانش‌آموزان دارای اختلالات یادگیری. ناتوانی‌های یادگیری، ۱۴(۴)، ۸۰-۹۴. [DOI: 10.22098/jld.2025.17297.2251]

نریمانی، م.، سلمانی، ع. و شاری، آ. (۱۴۰۴). اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباط مؤثر بر امیدواری تحصیلی و بهزیستی روان‌شناختی در دانش‌آموزان مستعد رفتارهای پرخطر. روان‌شناسی مدرسه و آموزشگاه، ۱۴(۱)، ۸۲-۹۵. [Doi:10.22098/jsp.2025.16465.6043]

نعمت‌اللهی، ح. ر.، امیری، ا.، و احمدی، ح. (۱۴۰۰). شناسایی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در مدیریت بحران اپیدمی کرونا. نشریه مدیریت دولتی، ۱۳(۴)، ۵۹۷-۶۲۶.

<https://en.civilica.com/doc/1423479/certificate/print>

هراتیان، ع.، آگاه‌هریس، م.، و موسوی، ا. (۱۳۹۲). ساخت و اعتباریابی مقیاس اسلامی تکبر-تواضع. روان‌شناسی و دین، ۶(۴)، ۷۱-۹۶.

فراهم‌سازد. ایجاد محیطی حمایتی و همدلانه در مدارس نیز می‌تواند به افزایش احساس امنیت روانی و بهبود عملکرد حرفه‌ای معلمان کمک کند. در نهایت، به پژوهشگران آینده پیشنهاد می‌شود تأثیر اضطراب ناشی از بیماری کرونا بر سرمایه اجتماعی، تواضع و تاب‌آوری معلمان مورد بررسی قرار گیرد. همچنین بررسی سایر عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی و تاب‌آوری معلمان و انجام پژوهش‌های کیفی درباره تجربه‌های زیسته معلمان در دوران بحران می‌تواند به درک عمیق‌تر این پدیده‌ها کمک کند. علاوه بر این، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های مشابه در میان اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و سایر گروه‌های شغلی نیز انجام شود.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

اصول اخلاقی تماماً در این مقاله رعایت شده است. شرکت‌کنندگان اجازه داشتند هر زمان که مایل بودند از پژوهش خارج شوند. همچنین همه شرکت‌کنندگان در جریان روند پژوهش بودند. اطلاعات آن‌ها محرمانه نگه داشته شد.

حامی مالی

این پژوهش فاقد هرگونه حمایت مالی از نهادهای دولتی، خصوصی یا غیرانتفاعی بوده است.

مشارکت نویسندگان

تمامی نویسندگان در طراحی پژوهش، گردآوری داده‌ها، تحلیل و تفسیر نتایج و نگارش تمامی بخش‌های مقاله مشارکت داشته‌اند و نسخه نهایی را تأیید کرده‌اند.

تعارض منافع

نویسندگان اظهار می‌دارند که در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

منابع

تیموری، ح.، و سلیمی، س. (۱۳۹۹). رابطه بین نگرش معلمان در خصوص استفاده از فناوری‌های آموزشی با انگیزه و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. فصلنامه فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، ۱۱(۱)، ۶۱-۷۹. <https://sanad.iau.ir/Journal/ictedu/Article/1006769>

دادمهر، م.، و قمری، م. (۱۴۰۰). نقش انعطاف‌پذیری شناختی در پیش‌بینی تاب‌آوری پرستاران بخش کرونا. مجله پیشرفت‌های نوین در روانشناسی، ۴(۴۱)، ۱۵۵-۱۶۸. <https://jonapte.ir/fa/showart-d750d03166f94606102946778d56346b>

References:

- Aldrich, D. P., & Meyer, M. A. (2015). Social capital and community resilience. *American Behavioral Scientist*, 59(2), 254–269. [DOI: 10.1177/0002764214559158]
- Asghar, F., Mahmood, S., Iqbal Khan, K., Gohar Qureshi, M., & Fakhri, M. (2022). Eminence of Leader Humility for Follower Creativity During COVID-19: The Role of Self-Efficacy and Proactive Personality. *Frontiers in psychology*, 12, 790517. [Doi:10.3389/fpsyg.2021.790517]
- Bourdieu, P. (1997). The Forms of Capital. In A.H. Halsey (Ed.), *Education: Culture, Economy and Society* (pp. 241–258). Oxford: Oxford University Press.
- Connor, K. M., & Davidson, J. R.T. (2003). Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC). *Depression and Anxiety*, 18(2), 76–82. [Doi:10.1002/da.10113]
- Conover, M. (2021). *Pandemic public policy: Social capital and Italy's COVID-19 crisis* [Senior thesis, Trinity College, Hartford, CT]. <https://www.jstor.org/stable/community.34031415>
- Dadmehr, M., & Ghamari, M. (2021). The role of cognitive flexibility in predicting the resilience of nurses in the Corona ward. *Journal of Advances in Modern Psychology*, 4(41), 155–168. [Persian] <https://jonapte.ir/fa/showart-d750d03166f94606102946778d56346b>
- Davis, D. E., Worthington, E. L., Jr., & Hook, J. N. (2010). Humility: Review of measurement strategies and conceptualization as personality judgment. *The Journal of Positive Psychology*, 5(4), 243–252. [Doi: 10.1080/17439761003791672]
- Day, C., & Gu, Q. (2013). *Resilient Teachers, Resilient Schools: Building and sustaining quality in testing times* (1st ed.). Routledge. [Doi: 10.4324/9780203578490]
- Diani, M. H., Parirakh, M., & Mahmoudi, H. (2012). Investigating the relationship between social capital and the extent of knowledge management implementation in Ferdowsi University and Mashhad University of Medical Sciences libraries. *Library and Information Science*, 15(2), 91–117. [Persian] https://lis.aqr-libjournal.ir/article_43014.html
- Ebadi, M., Roshani Khiavi, A., Kazemi, S., Eyni, S. and Rezayi, R. (2021). Cyberspace addiction in students: The predictive role of academic alienation and psychological distress. *Journal of School Psychology*, 10(2), 85–102. [Persian] [Doi: 10.22098/jsp.2021.1249]
- Einy, S., Nazar, S., Ebadi, M., & Zeynalzadeh, M. (2022). Development of structural equations of social adjustment of students with Specific Learning Disorder based on alexithymia and metacognition beliefs and mediated by perceived social support. *Journal of Learning Disabilities*, 11(4), 62–77. [Persian] [Doi: 10.22098/jld.2022.8168.1865]
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39–50. [Doi: 10.2307/3151312]
- Fukuyama, F. (2001). Social capital, civil society and development. *Third World Quarterly*, 22(1), 7–20. [Doi: 10.1080/713701144]
- Fukuyama, F. (2001). Social capital, civil society and development. *Third World Quarterly*, 22(1), 7–20. [Doi: 10.1080/01436590120022212]
- Garrison, D. R., & Cleveland-Innes, M. (2005). Facilitating Cognitive Presence in Online Learning: Interaction Is Not Enough. *American Journal of Distance Education*, 19(3), 133–148. [Doi:10.1207/s15389286ajde1903_2]
- Hair, J. F., Jr., Hult, G. T. M., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2022). *A primer on partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM)* (3rd ed.). Sage.
- Heratian, A., Agah Harris, M., & Mousavi, E. (2013). Construction and validation of the Islamic Arrogance–Humility Scale. *Psychology and Religion*, 6(4), 71–96. [Persian]
- Kokubun, K., & Yamakawa, Y. (2021). Social capital mediates the relationship between social distancing and COVID-19 prevalence in Japan. *INQUIRY: The Journal of Health Care Organization, Provision, and Financing*, 58, 1–10. [Doi: 10.1177/00469580211005189]
- Kokubun, K., Ino, Y., & Ishimura, K. (2020). Social capital and resilience make an employee cooperate for coronavirus measures and lower his/her turnover intention. *arXiv preprint arXiv:2007.07963*. <https://arxiv.org/abs/2007.07963>
- Lefstein, A., Louie, N., Segal, A., & Becher, A. (2020). Taking stock of research on teacher collaborative discourse: Theory and method in a nascent field. *Teaching and Teacher Education*, 88, 102954. [Doi:10.1016/j.tate.2019.102954]
- Li, Q., Miao, Y., Zeng, X., Tarimo, C. S., Wu, C., & Wu, J. (2020). Prevalence and factors for anxiety during the coronavirus disease 2019 (COVID-19) epidemic among the teachers in China. *Journal of Affective Disorders*, 277, 153–158. [Doi: 10.1016/j.jad.2020.05.067]
- Makridis, C. A., & Wu, C. (2021). How social capital helps communities weather the COVID-19 pandemic. *PLOS ONE*, 16(1), e0245135. [Doi: 10.1371/journal.pone.0245135]
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*, 56(3), 227–238. [Doi: 10.1037/0003-066X.56.3.227]
- Miao, J., Zeng, D., & Shi, Z. (2021). Can neighborhoods protect residents from mental distress during the COVID-19 pandemic? *Evidence from Wuhan*. *Chinese Sociological Review*, 53(1), 1–26. [Doi:10.1080/21620555.2020.1820860]
- Mikaeili, N., Salmani, A. & Sharei, A. (2023). The effect of communication skills training on family adaptability / cohesion and coping strategies in parents of female students with learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities*, 13(1), 42–56. [Persian] [Doi:10.22098/jld.2023.13976.2126]
- Mohammadi fateh, A. (2023). The structural model of mindfulness and job performance by examining the mediating role of humble leadership and employee creativity. *Military Science and Tactics*, 19(65), 171–200. [Persian][Doi: 10.22034/qjmt.2024.561299.1767]

- Narimani, M., Qizlojah Jabbari, A., & Shahrivar, A. (2025). Examining the effectiveness of self-regulation strategy development training on improving self-efficacy, emotional regulation, and achievement motivation in students with learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities*, 14(4), 80-94. [Persian] [Doi: 10.22098/jld.2025.17297.2251]
- Narimani, M., Salmani, A. & Sharei, A. (2025). The effectiveness of effective communication skills training on academic hope and psychological well-being in students prone to high-risk behaviors. *Journal of School Psychology*, 14(1), 82-95. [Persian] [Doi:10.22098/jsp.2025.16465.6043]
- Nematollahi, H. R., Amiri, E., & Ahmadi, H. (2021). Identifying social capital components in the crisis management of the Corona epidemic. *Journal of Public Administration*, 13(4), 597-626. [Persian] <https://en.civilica.com/doc/1423479/certificate/print/>
- Nielsen, R., Marrone, J. A., & Slay, H. S. (2010). A new look at humility: Exploring the humility concept and its role in socialized charismatic leadership. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 17(1), 33-43. [Doi: 10.1177/1548051809350892]
- O'Sullivan, R., Burns, A., Leavey, G., Leroi, I., Burholt, V., Lubben, J., Holt-Lunstad, J., Victor, C., Lawlor, B., Vilar-Compte, M., Perissinotto, C. M., Tully, M. A., Sullivan, M. P., Rosato, M., Power, J. M., Tiilikainen, E., & Prohaska, T. R. (2021). Impact of the COVID-19 Pandemic on loneliness and social isolation: A Multi-country study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(19), 9982. [Doi:10.3390/ijerph18199982]
- Owens, B. P. (2009). Humility in organizations: Establishing construct, nomological, and predictive validity. Academy of Management Best Paper Proceedings. Briarcliff Manor, NY: Academy of Management.
- Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (2004). Character strengths and virtues: A handbook and classification. Oxford University Press; American Psychological Association.
- Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: The collapse and revival of American community. New York: Simon & Schuster.
- Sepahvand, H., Eyni, S., & Zemestani, M. (2026). Quality of work life and job satisfaction among emergency nurses and the mediating role of clinical empathy. *Emergency Nurse*, 34(2). [Doi: 10.7748/en.2025.e2218]
- Soleimani, E., Afzood, A. R., Sadeghi, M., & Salmabadi, M. (2021). Determining the components of social intelligence and resilience in predicting Corona anxiety in students. *Pajouhesh Journal*, 4(19), 16-24. [Persian] <https://psj.umsha.ac.ir/article-1-789-fa.html>
- Teimoury, H., & Salimi, S. (2020). The relationship teachers attitude toward the use of educational technologies in teaching process with motivation and academic achievement. *Information and Communication Technology in Educational Sciences*, 11(1), 61-79. [Persian]
- Wakui, N., Abe, S., Shirozu, S., Yamamoto, Y., Yamamura, M., Abe, Y., Murata, S., Ozawa, M., Igarashi, T., Yanagiya, T., Machida, Y., & Kikuchi, M. (2021). Causes of anxiety among teachers giving face-to-face lessons after the reopening of schools during the COVID-19 pandemic: a cross-sectional study. *BMC Public Health*, 21(1), 1050. [Doi:10.1186/s12889-021-11130-y]
- Wentzel, K.R. (Ed.). (2009). Handbook of Motivation at School (1st ed.). Routledge. [Doi:10.4324/9780203879498]